

ВІДГУК

офіційного опонента

**на дисертацію Гетьманчука Сергія Володимировича
«Мистецький вистрій репрезентативних приміщень громадських
будівель м. Львова другої половини ХІХ ст.»**подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 023 – образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація***Актуальність теми дисертаційної роботи***

Мистецтво Львова другої половини ХІХ століття – яскраве й видатне явище. У 1870 році Львову було повернуто самоуправління, у 1873, після змін в австрійській конституції, завершено процес автономізації Галичини. Львів як столиця, «серце і мозок» Галичини, вступив у фазу швидкого цивілізаційного та фінансово-економічного прогресу. Місто, адміністративний, господарський і політичний центр, стало тоді також важливим осередком мистецького життя. Львів забудовувався швидкими темпами, численні нові громадські споруди отримували відповідне опорядження фасадів та інтер'єрів. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво створювали спільно з архітектурою цікаві синтетичні ансамблі – для Львова епохи історизму Франца-Йосифа це було характерним явищем. Вивчення видатних пам'яток тогочасного дизайну громадських інтер'єрів Львова, особливо у ракурсі методології їх реставрації є надзвичайно важливим і своєчасним.

Стан збереження цінних пам'яток, необхідність їх нагального, але науково правильного порятунку, відстоювання їх автентичності роблять дуже актуальними обрані напрямки даного дослідження. Слід віддати належне С. В. Гетьманчуку за влучність у виборі теми і зверненні до вирішення проблеми крізь призму аналізу реставраційної технології. Обрана для дослідження тема, безперечно, є новою та оригінальною.

Викладені аргументи переконують в актуальності та своєчасності дисертаційного дослідження С. В. Гетьманчука, предметом якого обрано мистецький вистрій репрезентативних приміщень громадських будівель Львова другої половини ХІХ століття, а саме – історичні аспекти створення і трансформації, архітектурно-композиційні особливості, стилістичні і мистецькі вирішення, матеріало-технологічні засоби, пам'яткоохоронні та правові аспекти відновлення.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки винесеного на захист дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні найсуттєвіші результати, що мають вагому наукову новизну:

- дисертантом залучено досить широке коло джерел, української та зарубіжної наукової літератури, реставраційної документації;
- виявлено характерні риси та особливості мистецького вистрою громадських будівель Львова другої половини ХІХ ст.;
- визначено чинники, які впливали на формування мистецького вистрою у другій половині ХІХ ст.
- розроблено системи визначення цінності та встановлення стану збереженості елементів художнього оздоблення приміщень;
- сформульовано концептуальні моделі та методичні положення збереження і відновлення декору репрезентативних громадських інтер'єрів.

Вважаю, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальне ознайомлення з текстом дисертації С. В. Гетьманчука дає підстави стверджувати, що підхід автора до вивчення проблеми художнього оздоблення громадських приміщень Львова даного періоду характеризується

фундаментальністю, ґрунтовністю дослідження. Варто підкреслити добру структурованість роботи, логічність викладу, якісне оформлення (за незначними винятками) наукового апарату дисертації.

Слід відзначити обґрунтованість наведених дисертантом висновків, які базуються на грамотному використанні як загальнонаукових методів (систематизації і класифікації матеріалів, індукції, дедукції, моделювання, аналізу і синтезу), так і спеціальних методів: мистецтвознавчої іконографії, фотодокументознавства, фотограмметрії, стратиграфії, лабораторних досліджень.

Наукові положення, висновки і пропозиції дослідження сформульовані чітко, послідовно, є аргументованими і змістовними.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи. Видання, включені до списку використаної літератури (який займає 23 сторінки), свідчать про глибоке опрацювання проблеми, достатній рівень наукової підготовки автора. В якісно зроблених таблицях подані ілюстрації проаналізованих у дисертації елементів художнього оздоблення приміщень, наводяться фотофіксації етапів проведення реставраційних заходів.

Крім опрацювання значної кількості джерел, візуального й лабораторного дослідження об'єктів достовірність одержаних результатів підтверджується актами їх впровадження – задокументованими свідченнями та дипломом обласної премії (їх перелік наведено у додатку А. 2).

Оцінка змісту та завершеності дисертації

У **вступі** чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка відповідає темі дисертації та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт і предмет роботи. Наведено хронологічні й територіальні межі дослідження. У вступі також логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи. Подано інформацію про апробації дослідження, особистий внесок здобувача та публікації.

Після вступу на с. 26-30 друкується словник термінів, який, на мою думку, доречніше було б розташувати в одному з додатків.

У першому розділі дисертаційної роботи «**Стан вивченості теми у вітчизняних та закордонних джерелах**» автор у чотирьох підрозділах охарактеризував джерельну базу за типологією, проаналізував наукові праці за темою роботи, описав іконографічні джерела, розглянув законодавчі положення про охорону об'єктів культурної спадщини, обґрунтував відбір об'єктів дослідження та висвітлив закордонний досвід збереження мистецького вистрою репрезентативних приміщень.

Засади селекції об'єктів дослідження зрозумілі, проте шкода, що у полі зору дисертанта не потрапив будинок Аристократичного казино (1898, нині Будинок вчених) зі стилістично яскраво вираженими і достатньо добре збереженими громадськими репрезентативними інтер'єрами.

У висновках до першого розділу С. В. Гетьманчук обґрунтував, з чим ми погоджуємося, що у спеціалізованій науковій літературі досі недостатньо повно аналізувався мистецький вистрій інтер'єрів парадної групи приміщень громадських будівель (с. 67).

Огляд історіографії проблеми, на мою думку, можна було б доповнити ще низкою вагомих досліджень, в яких розглядалися елементи декоративного опорядження парадних громадських інтер'єрів Львова другої половини ХІХ ст. Серед них, зокрема, старі, вже класичні польськомовні публікації: статті архітектора Міхала Ковальчука «Львівські будівлі», 1886 (Kowalczyk M. Budowle lwowskie. Przewodnik z Krakowa do Lwowa. Lwów, 1886) і «Територіальний розвиток міста», 1896 (Kowalczyk M. Rozwój terytoryalny miasta. Miasto Lwów w okresie samorządu 1870-1895. Lwów, 1896. S. 299-352), або видана у Львові в 1937 р. монографія Владислава Козицького «Генрик Родаковський», в якій докладно описана праця митця над полотнами у залі засідань Галицького сейму в 1881-1888 рр. Родаковський був автором і акварелі із зображенням візиту Франца-Йосифа у Сейм в 1880 р.

Більшої уваги заслуговують також публікації сучасних українських та польських дослідників про львівські громадські споруди даного часу, наприклад, стаття Мар'яна Мудрого «Будівля Галицького сейму: амбіції, можливості, смисли» (2016), статті про будинок Сейму Пйотра Старжинського (Starzyński, 1998) і Станіслава Шуро (Szuro, 2006), англomовна стаття Яцека Пурхлі «Візерунки впливу: Львів і Відень у дзеркалі архітектури» (2005), монографія Якуба Левицького «Між традицією і сучасністю: Архітектура Львова 1893-1918 років» (Lewicki J. Między tradycją a nowoczesnością. Architektura Lwowa lat 1893-1918. Warszawa 2005).

У другому розділі **«Методичні основи дослідження мистецького вистрою репрезентативних приміщень періоду другої половини XIX ст.»**, що складається з трьох підрозділів, дисертант представив комплексну методикку своєї праці. На прикладі аналізу автентичного мистецького оздоблення актового залу головного корпусу Львівської політехніки дисертант показав алгоритм застосування спеціальних та загальнонаукових методів дослідження, які були використані при вивченні у роботі всіх вибраних об'єктів.

У третьому розділі **«Наповнення та архітектурна композиція мистецького вистрою репрезентативних приміщень громадських будівель м. Львова другої половини XIX ст.»**, що складається з трьох підрозділів і є центральним, найзмістовнішим у роботі, дисертант зробив розширений опис наявних та втрачених елементів художнього оздоблення громадських будівель на основі розробленої структури складових мистецького вистрою, проведених натурних досліджень та вивченні архівних зображень. При порівняльному аналізі мистецького вистрою в громадських будівлях, розглянутих у дисертаційному дослідженні, були виявлені спільні характерні риси в усіх об'єктах. Вважаю, що правильним і важливим є висновок з дослідження здобувача, що застосування каменю та його імітацій, використання ордерних систем в архітектурній композиції та виробів з кераміки є особливістю, що має загальну регіональну специфіку (с. 141).

Серед чинників, що впливали на формування мистецького вистрою С. Гетьманчук детально розглядає фактори впливу Відня на облаштування репрезентативної групи приміщень громадських будівель Львова другої половини ХІХ ст. і стверджує, що саме «віденський вплив варто сприймати як основний культурний фактор формування естетики та структури в архітектурі та мистецтві на всіх теренах імперії» (с. 128).

У четвертому розділі **«Стан мистецького вистрою репрезентативних приміщень громадських будівель м. Львова другої половини ХІХ ст.»**, що складається з трьох підрозділів, пошукувач розробив критерії визначення стану збереженості і встановив принципові положення збереження та відновлення автентичного художнього оздоблення репрезентативної групи приміщень. Було сформовано практичну модель оцінки мистецького вистрою у вигляді таблиці-картки, проведено детальний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства і запропоновано положення, адаптовані до специфіки об'єктів.

У п'ятому розділі **«Методичні засади дослідження, консервації та реставрації мистецького вистрою репрезентативних приміщень громадських будівель м. Львова другої половини ХІХ ст.»**, що складається з трьох підрозділів, дисертант розробив методичні положення відновлення і збереження художнього оздоблення. Було впроваджено концептуальні моделі ревалоризації та методичні положення збереження і відновлення мистецького вистрою в авторській реставраційній практиці – на об'єктах, розглянутих в дисертаційному дослідженні – Палаці правосуддя і актовому залі Львівської політехніки.

Висновки до кожного з п'яти розділів дисертації достовірні та обґрунтовані, підтверджуються опрацюванням значної кількості аналітичного матеріалу, визначаються науковою новизною. Завершується робота розгорнутими висновками, які випливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дослідження. Одним із найважливіших висновків є твердження дисертанта, що в даній

праці розроблено практичні реставраційні методики та сформульовано алгоритми їх використання, що можуть застосовуватись в інших об'єктах зі схожими характеристиками (с. 211).

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо підсумувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони доповнюють фактологічну основу історії львівського мистецтва і можуть бути використані:

- у навчальному процесі, а саме: у підготовці фахівців з реставрації творів мистецтва у вищих навчальних закладах;
- як теоретична база для створення відповідних розділів у навчально-методичних виданнях з історії львівського мистецтва і реставрації;
- результати дисертації можуть бути корисними в оцінці культурного та історичного значення і для перегляду пам'яткоохоронного статусу об'єктів дослідження.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні положення та висновки дисертації викладено у трьох наукових фахових виданнях, в т. ч.: одна стаття у науковому виданні України, внесеному до наукометричних баз даних та індексованому в Index Copernicus і у двох іноземних, що також індексуються в наукометричних базах.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідають вимогам Атестаційної колегії МОН України, які висувуються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора

філософії. Зазначені публікації висвітлюють головні наукові положення дисертації.

Основні положення дисертації були апробовані на двох науково-практичних конференціях. Спрямованість наукових конференцій, де відбувалася апробація даної роботи, характер статей пошукувача, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, розкривають дослідницьку проблему збереження та реставрації елементів художнього оздоблення репрезентативних громадських інтер'єрів.

Загалом вважаю, що дисертація пройшла належну апробацію; вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер, відзначається науковою новизною. Праця С. В. Гетьманчука написана на належному науковому рівні.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаю за необхідне зазначити додаткові, крім вищезгаданих, певні дискусійні положення та зауваження до поданої роботи.

1. Основна парадигма даного дослідження збігається з важливою у галузі дизайну інтер'єрів та загалом однією з найактуальніших у теорії і практиці сучасного мистецтва глобальною проблемою синтезу просторових мистецтв. Їй присвячена велика кількість публікацій, починаючи ще від статті Михайла Алпатова 1936 р. У дисертації серед ключових слів (с. 8) бачимо слово «синтез», але теоретичні й методичні питання функціональної, композиційно-тектонічної, ідеологічної, семантичної взаємодії архітектури з образотворчим, декоративним та ужитковим мистецтвом пошукувач майже зовсім не розглядає в цьому аспекті.

2. Дисертант наголошує, що ним «у контексті дослідження мистецького вистрою другої половини XIX ст. *вперше відкрито* та сформульовано метод емпіричного реставраційного пізнання, як елемента науково-дослідного процесу. Ці методи об'єднані в єдину структуру та формують іконографічну

методику, яка є ключовою в дослідженні автентичних елементів мистецького вистрою» (с. 5, 7, 22, 23, 206, 208 та ін.). Вірогідно, автор помилково розуміє та дещо плутає тут різні поняття і терміни. Емпіричний цикл давно є класикою методології наукових досліджень, а емпіричний метод у реставрації знаний ще з першої половини XIX ст., з початку XX ст. він став основою загальновідомого аналітичного реставраційного методу. Іконографія як історична дисципліна і метод у мистецтвознавстві сформувалась ще у XVI-XIX ст. Сумнівно робити ці поняття елементами відкриття й новизни у дисертації, тим паче, що пошукувач на с. 75-76 і 80-81 правильно описує засади іконографії і включає її в комплексну методику дослідження.

3. Дискусійним є висновок С. Гетьманчука про вирішальний вплив споруд віденського історизму на оздоблення більшості розглянутих у дисертації львівських громадських інтер'єрів. Це справедливо щодо Політехніки, Намісництва, Палацу правосуддя і Художньо-промислового музею. Однак водночас помітним є вплив на тогочасне львівське репрезентативне будівництво архітектури Другої імперії і напряду боз-ар – зокрема, у композиції та оздобленні Дирекції залізниці, Галицької ощадної каси та Галицького сейму (бачимо тут харизму Нового Лувру Ектора Лефюеля). Автор львівського Міського (нині Оперного) театру Горголевський, безумовно, був знайомий з будівлею віденської Опери, проте більш яскравим протоджерелом для нього слугувала паризька Opéra Garnier (1860-1875) – це є очевидним як у просторовому вирішенні, так і у деталях оздоблення фасадів та парадних інтер'єрів.

4. Іноді мають місце упущення в описі об'єктів та їх авторстві. Так, поза увагою дисертанта залишилось одне з головних репрезентативних приміщень Галицької ощадної каси – зал засідань на другому поверсі з автентичним оббиттям стін, що імітує марокканську шкіру і скульптурним фризом С.-Р. Левандовського; не згадані дисертантом первісно існуючі тут твори 1891-1892 рр. – статуї Т. Баронча «Ощадність» і А. Попеля «Флора» та велика картина Я. Стики «Тріумф праці». До втрачених елементів

оздоблення Палацу правосуддя слід було додати ще велике мармурове погруддя Франца-Йосифа різця А. Попеля (1893), що знаходилось у ніші другого поверху. Біля входу до залу депутатів Галицького сейму, крім статуй польських королів і давньоруських князів різця З. Трембецького стояли ще дві алегоричні фігури його ж авторства – Любов із запаленим смолоскипом і Справедливість з вагами (1881). Справжнім автором проекту Художньо-промислового музею був не Юзеф-Каєтан Яновський, а Леонард Марконі (що він доводив у судовому процесі 1898 р.). Програму живописних панно «Розвиток людських знань» в актовому залі Політехніки Ян Матейко розробляв у 1883 р. за первісним задумом Юліана Захаревича і у контакті з ним. Розписи стін з мармуризацією цього ж залу виконав у 1884 р. Іван Долинський – документальне підтвердження цього можна знайти у моїй книзі «Захаревичі – творці сучасного Львова» (2010). Перелік авторів панно дисертант наводить з помилками, це ж стосується прізвищ митців, які працювали в Оперному театрі та інших згаданих у дисертації художників. Таких огріхів можна було б уникнути, залучивши у процесі дослідження енциклопедії і словники митців.

5. У списку використаної літератури має місце формальна невідповідність окремих бібліографічних посилань вимогам «Гарвардського стилю». Зустрічається дублювання однакових публікацій. Подекуди не вказуються співавтори – наприклад, у статті Олени Аркуші «З історії спорудження Галицького крайового сейму» (2011) це Мар'ян Мудрий, а у виданні «Галицький сейм. Львівський національний університет ім. І. Франка» (1999) крім Богдана Черкеса це ще Елізабет Гофер.

6. У тексті роботи, в таблицях та додатках трапляється низка прикрих граматичних і орфографічних помилок.

Проте, загалом, зазначені дискусійні моменти та висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати. Дисертаційна робота С. Гетьманчука характеризується єдністю змісту та

стилю викладення наукових положень, достатнім теоретично-методичним рівнем, засвідчує статус її автора як самостійного і сформованого науковця.

Загальний висновок

Дисертаційна робота на тему «Мистецький вистрій репрезентативних приміщень громадських будівель м. Львова другої половини ХІХ ст.» виконана вперше і поглиблює існуючі знання у галузі архітектури, образотворчого мистецтва і реставрації.

Дисертація є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково встановлені та практично цінні результати, що вирішують важливі проблеми. Вони, зокрема, полягають в детальній розробці методичних положень збереження і відновлення художнього оздоблення громадських інтер'єрів Львова обраного періоду.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях відповідають вимогам МОН України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Вважаю, що дисертаційна робота на тему «Мистецький вистрій репрезентативних приміщень громадських будівель м. Львова другої половини ХІХ ст.», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає положенням чинного «Порядку присудження наукового ступеня доктора філософії», затвердженого постановами Кабінету Міністрів України, а її автор – Гетьманчук Сергій Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри дизайну середовища
Львівської національної академії мистецтв

Ю. О. Бірюльов

